

2. Kritické proudy vůči katolické věrouce - zahraniční náboženští myslitelé

Jansenismus – je morálně přísný teologický směr v katolické církvi 16. až 18. století, ovlivněný kalvinismem. Vznikl z myšlenek holandského teologa a biskupa v Ypres Cornelia Jansena (1585–1638), který ve své knize o sv. Augustinovi silně zdůraznil jeho nauku o prvotním hříchu, o nezbytnosti Boží milosti ke spáse a zároveň o neodolatelnosti působení Boží milosti na člověka. Proklamuje snahu o **obnovu prvotní církve** ve věrouce i kázání, vystupuje proti bohaté výzdobě a užívání posvěcených předmětů – zrod v díle *Augustinus*

Cornelius Jansen (pseudonym St. Cyrane)

(28. 10. 1585 v Akoy – severní Holandsko + 6. 5. 1638 na mor, neštovice)

Biskup Yperský



Pochází z katolické rodiny v severním Nizozemí, od roku 1602 se věnoval v Lovani (Löwen) studiu teologie. Sprádal i politické plány – sny: snil o svobodných Flandrách.

Nizozemský katolický teolog, v Lovani přednášel exegezi, jeho učení bylo vcelku ortodoxní a jeho dílo bylo i po jeho smrti několikrát znovu vytištěno. Dopisoval si s opatem francouzského kláštera St. Cyran **Jean du Vergierem** (podle kláštera Jansen přebírá svůj pseudonym). Z jejich vzájemné diskuse vychází nová interpretace díla sv. Augustina ve spise *Augustinus*. 20 let práce – vytvořena na základě protestantské literatury Jeho cílem byla obnova katolické církve. V ní tvrdí:

1. že dědičným hříchem ztratil člověk možnost svobodné volby mezi dobrem a zlem. Boží milost však má takovou sílu, že člověka jistě přivede do nebe. Ale této milosti se nedostane všem.
2. obnova přísné disciplíny svátosti pokání. Hříšníkově mělo být odpuštěno a směl přistoupit ke sv. přijímání teprve po několikaměsíčním pokání.

Dostal se i do Říma – poznalo ho tam mnoho duchovních.

Jansenovy myšlenky přejímá francouzský cisterciácký KL – **Port Royal de Champs** – abatyše **Angelika Arnauld** – stává se oporou jansenistického hnutí, kolem KL žijí jansenisté jako poustevníci.

Již roku 1621 chtěl Jansenius, pozdější biskup yperský, se svými přáteli obnovit prvotní církev, chtěl překonat učení Tridentského koncilu, přicházel s reformním programem na poli církevní ústavy a disciplíny.

V nejužším spojení s francouzskou kulturou, ve vybrané francouzské mluvě vycházela náboženská vzdělávací literatura, která nacházela hlubokou odezvu u vzdělavců, přidal se k nim i velký, originální myslitel Blaise Pascal.

Jansen usiloval obnovit církev v její prvotní ryzosti, hlásal, že Bůh prý nechce spasit všechny lidi a že Kristus ani za všechny lidi nezemřel = v konflikt s katolickou naukou, také vystupoval proti častému svatému přijímání, že jeho omezením se dá předejít lehkomyšlnosti v náboženském životě, vyžadoval několikaměsíční pokání, byl proti bohaté výzdobě kostelů, proti lesku bohoslužeb.

Jansenismus požadoval prohloubení a očistění náboženského života, zdůrazňoval přísný mravní řád, výhradně se přihlásil k nauce o předurčení – to jej zdánlivě přibližovalo k protestantismu a tím se dostal do rozporu s katolickou církví a zvláště jezuitů.

Důsledkem této nauky byl velký nárok na mravní život věřících, mravní rigorismus, který ovšem často vedl i k ostré kritice církevní praxe a církevních představitelů. Tak tomu bylo zejména ve Francii, kde střediskem jansenismu byl klášter **Port-Royal** a mezi jeho stoupenci byl např. **Antoine Arnauld, Jean Racine a Blaise Pascal**. Ten se ujal obhajoby kláštera proti jezuitům ve velice ostrých „Listech venkovani“, vydaných pod pseudonymem a 1660 králem zakázaných. **Klášter Port-Royal** byl pak roku 1710 zbořen a řeholnice rozehnány.

Jansenistické názory však trvaly v odlišných postojích francouzského kléru vůči papežské kurii, kterým se říká galikanismus, a po nějakou dobu i v holandské starokatolické církvi.

Katolická církev se staví proti:

Bula papeže **Urbana VIII.** – *In eminenti* – 1642 - proti

Klement XI. – 8. 9. 1713 bula *Unigenitus* – (Unigenitus dei filius - der eingeborene Sohn Gottes). jasně a rozhodně proti závadným článkům jansenistického díla

Klement XI. – 28. 8. 1718 – přísná bula – *Pastoralis officii* – hrozba vyobcování z církve pro ty, kteří bulu Unigenitus nepřijmou

Správce nizozemské misie byl jmenován internuncius **Spinelli**

V Paříži se seznámil s jansenismem také český šlechtic **F. A. Špork**, velký mecenáš barokního umění u nás, dal přeložit mnohé jansenistické spisy do němčiny a rozšiřoval je v bohatě vypravených vydáních

Jansenismus měl u nás pevné pozice v premonstrátském klášteře Hradisku u Olomouce.

Rakousko:

Bula Unigenitus byla v R. 1715 uznána, v Nizozemí se o ní mlčelo, místodržící Princ Evžen, 1720 bere do ochrany jansenistickou skupinu vedenou **Opstratem** (proti AEPC z Mecheln a nunciiovi)

Přesto v R. řada stoupenců jansenismu – princ Evžen Savojský (přál si o bule mlčet), přesvědčil i Karla VI. – vliv i jeho osobní lékař **Garelli** (dříve profesor lékařství v Lovani), také Karel i Štěpán Lotrinský, Leopold II.

1781 **Josef II.** bulu Unigenitus, spolu s *In coena Domini* prohlašuje za neplatné

Řím je zarmoucen a snaží se působit na MT prostřednictvím jezuitského zpovědníka **Kampmüllera** Jansenistické myšlenky měly v Rakousku oporu u tzv. „Viedeňských velikánů“, kteří vlastně založili a přivedli k moci tereziánský reformní katolicismus.

Proti vystoupili především jezuité – důraz na svobodnou vůli člověka (probabilistický názor: člověk má volnost jednání – nemusí jednat přesně podle zákona, jestliže pro to má rozumné důvody)

Všichni, kdo neměli rádi jezuity se seskupovali kolem jansenistů.

Zatímco význam učení ve Francii poklesl, v Nizozemí se šířil dál a v roce 1723 zde vzniká Katolicko-jansenistická církev v čele s utrechtským biskupem (s apoštolskou poslušností); přetržena vazba na Vatikán (navazuje na ni Církev československá husitská 1920 v ČSR)

Febronianismus

Jan Mikuláš Hontheim (Justus Febronius) –

Studium v Lovani, byl ovlivněn van Espenem – jansenistickým právníkem

Byl světitel biskup a generální vikář arcibiskupství trevírského,

Pod pseudonymem Justus Febronius vydal na počátku 60 let spis *De statu ecclesiae*., píše zde, že biskupové dostali svou moc přímo od Boha, nikoliv od papeže, papežský centralismus je podle něj jen deformací staré původní církve a pokud se vše vrátí do původního stavu, nebude mezi katolíky a protestanty rozkol

navrhoval tvrdě vystoupit proti papeži

1764 byl dán tento spis Římem na index (tj. byl zakázán)

1763 dosáhla Swieten povolení vydání knihy v Rakousku, proti vydání vystupoval vídeňský arcibiskup Migazi, jezuité i dolnorakouský místodržitel Schrattenbach.

Když toto dílo vyšlo byla církev zděšena a hledala původce, který byl podepsán pseudonymem, když byl odhalen, tak mu pomohly jeho vysoké styky, byl nucen své učení odvolat, na konci života a dožívá v ústraní.